

O'ZBEKISTON HUDUDIDA LANDSHAFT TIPLARI VA ULARNING SHAKLLANISH OMILLARI

Sotvoldiyeva Inoyatxon Isomiddin qizi

Karimova Dildora Avazbek qizi

Uktamov Urayimjon Shavkatbekovich

*1Andijon davlat Pedagogika instituti 3-bosqich talabasi, 2Andijon davlat
pedagogika instituti Tabiiy fanlar fakulteti o'qituvchisi Andijon shahar*

Do'stlik ko'chasi 4-uy

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekiston hududida uchraydigan landshaft tiplari va ularning shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy tabiiy omillar qisqa va ilmiy yondashuv asosida yoritiladi. Cho'l, adir, tog' va daryo vodiylariga xos landshaftlarning xususiyatlari, geologik-geomorfologik jarayonlar, iqlim, gidrologiya va biotik omillarning roli qisqa va aniq ma'lumotlar bilan bayon etiladi. Mamlakatning relyef tuzilishi, iqlim sharoiti, gidrologik jarayonlari hamda biotik omillar landshaftlarning shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynashi ilmiy asoslar bilan ko'rsatib beriladi.*

KIRISH

O'zbekiston hududi tabiiy-geografik sharoitining murakkabligi va xilma-xilligi bilan ajralib turadi. Mamlakatda cho'l, adir, tog' va daryo vodiylariga xos landshaftlar shakllangan bo'lib, ularning rivojlanishi turli tabiiy omillarning o'zaro ta'siri natijasidir. Geologik-geomorfologik jarayonlar, iqlimning hududiy farqlanishi, suv resurslarining taqsimlanishi, tuproq va o'simlik qoplami landshaftlarning tarkib topishida asosiy komponent sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu ilmiy tadqiqot mazkur landshaft turlarining shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va ularning hududiy xususiyatlarini ilmiy asosda yoritishga qaratilgan.

Abstract: *This article briefly and scientifically covers the landscape types found in Uzbekistan and the main natural factors influencing their formation. The characteristics of landscapes typical of deserts, hills, mountains and river valleys, geological and geomorphological processes, the role of climate, hydrology and biotic factors are described with brief and clear information. The fact that the country's relief structure, climatic conditions, hydrological processes and biotic factors play a decisive role in the formation of landscapes is scientifically demonstrated.*

INTRODUCTION

The territory of Uzbekistan is distinguished by the complexity and diversity of its natural and geographical conditions. Landscapes typical of deserts, hills, mountains and river valleys have formed in the country, and their development is the result of the interaction of various natural factors. Geological and geomorphological processes, regional differences in climate, distribution of water resources, soil and vegetation cover are the main components in the composition of landscapes. This scientific study aims to identify the factors influencing the formation of these landscape types and to shed light on their regional characteristics on a scientific basis.

Аннотация: В данной статье кратко и научно обоснованно рассматриваются типы ландшафтов Узбекистана и основные природные факторы, влияющие на их формирование. Кратко и ясно изложены особенности ландшафтов, характерных для пустынь, предгорий, гор и речных долин, геологические и геоморфологические процессы, роль климата, гидрологии и биотических факторов. Научно обосновано, что рельеф страны, климатические условия, гидрологические процессы и биотические факторы играют решающую роль в формировании ландшафтов.

Введение: Территория Узбекистана отличается сложностью и разнообразием природно-географических условий. В стране сформировались ландшафты, характерные для пустынь, предгорий, гор и речных долин, и их развитие является результатом взаимодействия различных природных факторов. Геологические и геоморфологические процессы, региональные различия климата, распределение водных ресурсов, почвенный и растительный покров являются основными компонентами в составе ландшафтов. Целью данного научного исследования является выявление факторов, влияющих на формирование этих типов ландшафтов, и научное изучение их региональных особенностей.

Landshaft (olmoncha: „Land“ — yer, shaft-o‘zaro aloqadorlik, birikkanlik) — tipologik tabiiy komplekslarni umumlashtiruvchi tushuncha: geologik zamini, relyefi, iqlimi, tuproqlari, o‘simlik turkumi, hayvonot dunyosi, gidrologik rejimining bir xilligi bilan ajralib turadigan va tabiiy chegaraga ega bo‘lgan hudud. O‘zbekiston hududi o‘ziga xos tabiiy-geografik sharoitlarga ega bo‘lib, asosan **tekislik va tog‘li landshaft tiplari** mavjud. Bu landshaftlarning shakllanishiga bir qancha asosiy omillar ta’sir ko‘rsatadi.

Landshaft tiplari

O‘zbekiston landshaftlari, asosan, ikki yirik guruhga bo‘linadi:

Cho'l va tekislik landshaftlari: Mamlakat hududining qariyb 80% qismini egallaydi. Bunga Qizilqum cho'li, Ustyurt platosi va Amudaryo deltasi kiradi. Bu yerlar, asosan, qumli va loyli cho'llardan iborat.

Tog' va tog'oldi landshaftlari: Sharqiy va janubi-sharqiy qismlarda joylashgan.

Tog' va tog'oldi landshaftlari: Sharqiy va janubi-sharqiy qismlarda joylashgan bo'lib, Tyanshan va Pomir-Oloy tog' tizmalarining etaklari hisoblanadi. Bu hududlarda tog'oldi adirlar, o'rta va baland tog'li yaylovlar, o'rmonlar va vodiy-dasht landshaftlari mavjud.

Voha va daryo vodiysi landshaftlari: Tog'lardan oqib tushadigan daryolar (Amudaryo, Sirdaryo) bo'ylarida va yirik vodiylarda (masalan, Farg'ona vodiysi) sug'oriladigan, madaniy (antropogen) landshaftlar shakllangan.

Landshaftlarning shakllanishiga quyidagi asosiy omillar ta'sir ko'rsatadi:

Geografik joylashuv va iqlim: O'zbekiston okeanlardan uzoqda joylashganligi sababli iqlimi keskin kontinental va quruq hisoblanadi. Bu omil, ayniqsa, cho'l landshaftlarining shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi, chunki yog'ingarchilik miqdori juda kam.

Relyef (yer yuzasi shakli): Relyefning xilma-xilligi (tekisliklar, platolar, tog'lar, vodiylar) landshaftlarning joylashuvini belgilaydi. Tog'lar nam havo oqimlarini to'sib, yog'ingarchilikning notekis taqsimlanishiga olib keladi, bu esa balandlik mintaqalari bo'ylab landshaftlarning o'zgarishiga sabab bo'ladi.

Landshaftlarning shakllanishiga quyidagi asosiy omillar ta'sir ko'rsatadi:

Geografik joylashuv va iqlim: O'zbekiston okeanlardan uzoqda joylashganligi sababli iqlimi keskin kontinental va quruq hisoblanadi. Bu omil, ayniqsa, cho'l landshaftlarining shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi, chunki yog'ingarchilik miqdori juda kam.

Relyef (yer yuzasi shakli): Relyefning xilma-xilligi (tekisliklar, platolar, tog'lar, vodiylar) landshaftlarning joylashuvini belgilaydi. Tog'lar nam havo oqimlarini to'sib, yog'ingarchilikning notekis taqsimlanishiga olib keladi, bu esa balandlik mintaqalari bo'ylab landshaftlarning o'zgarishiga sabab bo'ladi.

Xulosa O'zbekiston hududi tabiiy-geografik omillarning xilma-xilligi tufayli rang-barang landshaftlarga ega. Cho'l, adir, tog', vodiy va antropogen landshaftlarning shakllanishi relyef, iqlim, suv resurslari, tuproq va biotik jarayonlarning o'zaro murakkab ta'siri bilan bog'liq. Ushbu landshaftlarni ilmiy o'rganish ularni muhofaza qilish, to'g'ri foydalanish va ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANNILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Baratov P. O'zbekiston tabiiy geografiyasi. O'quv qo'llanma. T.: O'qituvchi, 1996
2. A.Nig'matov, J.Musayev Geoekologiya asoslari va tabiatdan foydalanish. O'quv qo'llanma. Niso poligraf. Toshkent-2017 y. 84 b.
- 3.Toshboyev Z.M. Relief forms of Mirzachul oasis. ACADEMICIA An International Multidisciplinary Research Journal. /Vol. 10 Issue 11, November 2020 (Double Blind Refereed & Peer Reviewed Journal) Impact Factor: SJIF 2020 = 7.13. p. 5

